

Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту әдістері

Турдалиева Умида Сайдалиевна,
«Жыланбұзған» ЖББМ КММ
бастауыш сынып мұғалімі,
Түркістан облысы, Төлеби ауданы.

Сыни тұрғыдан ойлау — адамның ақпаратты талдап, бағалап, негізделген шешімдер қабылдау қабілетін дамытуға бағытталған маңызды дағды. Бұл дағды оқушыларға тек білім алуға ғана емес, оларды өмірдегі қиын жағдайлардан дұрыс жол таңдау қабілетін де береді. Сыни тұрғыдан ойлау оқушыларды өз пікірін қалыптастыруға, дәлелдер келтіруге және көзқарастарын қорғай білуге үйретеді. Бастауыш сыныпта сыни тұрғыдан ойлауды дамыту үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады.

Дебаттар — сыни тұрғыдан ойлауды дамытудың өте тиімді әдісі. Бұл әдіс арқылы оқушылар өз көзқарастарын білдіріп, қарсы пікірлерді тыңдай отырып, өзіндік пікірлерін қорғауды үйренеді. Мұғалім оқушыларға қызықты әрі өзекті тақырыптарды ұсынады. Тақырыптар қарама-қайшы пікірлер туғызатындай болуы керек, мысалы, «Теледидар баланың дамуына пайда әкеледі ме?» немесе «Кітап оқу немесе интернетте отыру: қайсысы тиімді?». Оқушыларды екі топқа бөліп, әр топқа бір пікірді қорғауды тапсырады. Олар аргументтер мен дәлелдер жинап, өз көзқарастарын қорғауға тырысады. Пікірталас соңында мұғалім әр оқушының айтқан сөздеріне және дәлелдеріне кері байланыс беріп, оларды сыни тұрғыдан бағалауға үйретеді.

Бұл әдіс балаларға сұрақтар қою арқылы бір мәселенің себептерін тереңірек түсінуге көмектеседі. Оқушы бір нәрсеге жауап бергенде, мұғалім «Неліктен?» немесе «Не себепті?» деген сұрақтарды қою арқылы жауапты кеңейтуге шақырады.

Оқушыларға табиғаттағы экологиялық проблемалар туралы тақырып беріледі. Бірінші сұрақ: «Не себепті табиғат ластануда?». Оқушы жауап береді, содан кейін «Неліктен?» деген сұрақ арқылы ол өз пікірін тереңірек ойлауға итермеледі. Бұл әдіс оқушының кез келген

мәселеге тереңірек үңілуіне мүмкіндік береді және ол тек фактілерге ғана емес, жағдайлардың себептері мен салдарына да назар аударады.

Миға шабуыл — бұл сыни тұрғыдан ойлауды дамытатын, ақпаратты еркін әрі жылдам жинау әдісі. Бұл әдіс оқушыларды шығармашылықпен ойлауға және әртүрлі пікірлерді талқылауға баулиды. Мұғалім тақырыпты береді, мысалы, «Жердің экологиялық жағдайы». Оқушыларға осы тақырып бойынша бірнеше минут ішінде мүмкіндігінше көп ойларды ұсыну ұсынылады. Барлық идеялар жазылып, кейіннен талқыланады. Миға шабуыл шығармашылық ойлау мен жаңа идеяларды табуда ықпал етеді, сонымен қатар балаларды бір-бірінің пікірін құрметтеуге, тыңдауға үйретеді.

Проблемалық оқыту — бұл оқушыларға белгілі бір мәселе қойып, оны шешу үшін қажетті білім мен дағдыларды өз бетімен іздеуге мүмкіндік береді.

Оқушыларға «Жолдағы қауіпсіздік» тақырыбы беріледі. Оларға жол қозғалысы ережелерін бұзудың салдарын көрсету үшін әртүрлі жағдайлар қойылады. Оқушылар осы проблеманы талдап, шешім табуы керек. Бұл әдіс сыни тұрғыдан ойлауды дамытады, себебі оқушылар проблеманы шешу жолында ақпаратты тексеріп, өз көзқарастарын негіздеуге мәжбүр болады.

Кейс-стади әдісі нақты өмірлік жағдайларды талдауға негізделген. Оқушыларға нақты немесе гипотетикалық ситуация беріледі, олар оны зерттеп, шешім қабылдауы тиіс. Мұғалім оқушыларға гипотетикалық оқиға береді, мысалы, мектепте жаңа ереже енгізу. Оқушылар осы ереженің пайдасы мен зиянын талқылап, өз шешімін ұсынады. Бұл әдіс оқушыларды нақты өмірдегі проблемаларды шешуге үйретеді, олардың сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамытады.

Ақпараттық карталар, немесе ментальді карталар — ойлау үдерісін визуалды түрде көрсету әдісі. Оқушыларға негізгі идеяны жазып, оған байланысты әртүрлі ойларды қосу ұсынылады. Оқушылар «Қазақстан тарихы» тақырыбы бойынша ақпараттық карта жасайды. Олар негізгі идеяны, мысалы, «Тәуелсіздік» деп жазып, оған қатысты оқиғалар мен фактілерді қосады. Бұл әдіс оқушылардың ойлауын құрылымдайды, оларды сыни тұрғыдан жүйелі түрде ойлауға және әртүрлі идеяларды салыстыруға үйретеді.

Бұл әдіс оқушыларды тез әрі қысқаша ойларын жазуға мәжбүр етеді. Олар бір минут ішінде берілген тақырып бойынша эссе жазып, өз пікірін қалыптастырады. Мұғалім оқушыларға «Табиғаттағы экологиялық дағдарыстың себебі» тақырыбын береді. Оқушылар бір минут ішінде тез жазып, өз пікірлерін білдіреді. Бұл әдіс оқушылардың тез ойлап, маңызды мәліметтерді бөліп алуға көмектеседі. Сонымен қатар, уақыттың шектеулі болуы ойды қысқа әрі нақты жеткізуге үйретеді.

Рөлдік ойындар — оқушыларға нақты рөлдер арқылы сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамытуға көмектесетін әдіс. Оқушылар екі топқа бөлініп, бір-біріне қарсы пікірлер білдіреді. Мысалы, бір топ экологияны қорғаушыларды, ал екінші топ экологияға зиян келтірушілерді бейнелейді. Олар өз көзқарастарын дәлелдеп, қарсы топтың пікірін сынға алады. Рөлдік ойындар балаларды әртүрлі көзқарастарды түсінуге үйретеді, сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін арттырады және олардың қарым-қатынас дағдыларын жетілдіреді.

Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту үшін моральдық дилемаларды талдау да маңызды әдіс болып табылады. Оқушыларды этикалық мәселелер мен моральдық таңдаулар бойынша пікірталасқа шақыру, оларды әртүрлі тұрғыдан ойлауға және шешім қабылдаудың нәтижелерін болжауға мүмкіндік береді. Оқушыларға «Егер бір адам ауыр сырқат болса және өмірі үшін бір шешім қажет болса, оның өмірін сақтау үшін басқа адамның өмірін құрбан ету дұрыс па?» деген тақырып бойынша пікірталас ұйымдастыру. Мұғалім әртүрлі пікірлер мен дәлелдер келтіруге мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушыларға адамгершілік, мораль және этика туралы ойлануға, өз көзқарастарын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, олар әртүрлі көзқарастарды тыңдай отырып, өз пікірін дәлелдеу дағдысын дамытуға үйренеді.

Диаграммалар мен карталарды пайдалану

оқушылардың ойлау құрылымын ұйымдастыруға көмектеседі. Бұл әдіс оқушыларға материалды құрылымды түрде көріп, ойларын жүйелеуге мүмкіндік береді. Оқушыларға «Ежелгі Мысыр мәдениеті» туралы тақырып беріледі. Олар негізгі тұжырымдарды анықтап, олардың өзара байланысын карталар арқылы көрсетуі керек. Мысалы, «Мысыр пирамидаларының тарихы» тақырыбы бойынша ой карта құрастырады. Бұл әдіс оқушылардың ойларын жүйелі түрде ұйымдастыруға және өз пікірлерін тиімді түрде көрсетуге көмектеседі. Олар түрлі идеяларды байланыстырып, дұрыс қорытындылар жасауға үйренеді.

Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту үшін оқушылардан пікірлер мен ұсыныстар жазуды сұрау да тиімді әдіс. Бұл олардың өз ойларын жазбаша түрде жеткізуге және пікірлерін нақты әрі дәл айтуға көмектеседі. Оқушылар оқыған мәтін немесе оқиға бойынша өз пікірін жазуы тиіс. Мысалы, «Бірінші дүниежүзілік соғыстың адамзатқа тигізген әсері» туралы рефлексия жазу тапсырмасы беріледі. Оқушылар өз көзқарасын және тұжырымдарын негіздеп жазады. Бұл әдіс оқушылардың жазбаша сөйлеу дағдыларын дамытуға, олардың аргументтерін жүйелі түрде құруға және ойларын тереңірек талдауға мүмкіндік береді.

Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту үшін алдыңғы сабақтардан алған білімді қайта қарап, оны жана біліммен байланыстыру әдісі өте тиімді. Оқушыларды бұрынғы материалды еске түсіруге және оны жана контексте қолдануға үйрету олардың сыни ойлау дағдыларын арттырады. Мұғалім оқушыларға өткен сабақтардан алған білімдерін пайдаланып, жана тақырыпты шешуге мүмкіндік береді. Мысалы, геометриядан өткен ұғымдарды қолдана отырып, күрделі есептерді шығару тапсырмасы беріледі. Бұл әдіс оқушылардың бұрынғы білімдерін тереңірек түсінуге, жана ақпаратпен біріктіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, олар мәселелерді шешуде өз білімін пайдалануға үйренеді.

Жобалық оқыту әдісі сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамытуда ерекше орын алады. Бұл әдіс оқушыларға ұзақ уақыт бойы өз бетінше зерттеу жүргізуге, мәселелерді шешуге, нақты нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Оқушыларға экологиялық жобаны жасау тапсырмасы беріледі, мысалы, «Таза ауа үшін не істеуіміз керек?» тақырыбы бойынша зерттеу жүргізу. Оқушылар проблеманы анықтап, шешімдер ұсынуы керек, сондай-ақ өздерінің ұсыныстарын қорғауы тиіс.

6+

Жас

Жүзден 3 жүйрік, мыңнан 3 тұлпар!

ҒАЛЫМ

№12 (224) қыркүйек, 2024 жыл.

Дарынды балаларға арналған республикалық ғылыми-танымдық журнал

4-5
беттер

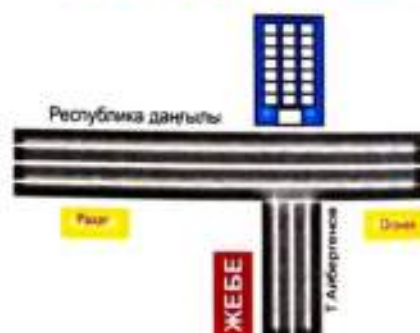
**ЖАЛАҢТӨС ШАҒЫН ЖИНАҚТЫ
БАСТАУЫШ МЕКТЕБІНДЕ ӨТКЕН
«КҮЗ ХАНШАЙЫМЫ» БАЙҚАУЫ**

Жебе

баспа үйі

**КІТАП
КІТАПША
ШАҚЫРУ
ПЛАКАТ
БИЛБОРД
СТЕНД
БЛАНК
ВИЗИТКА**

Шымкент қаласы,
Т.Айбергенов көшесі, 3/1.
тел.: 8 /7252/ 56-69-66.

«Жас ғалым» республикалық ғылыми-танымдық журналы 2005 жылдың қазан айынан бастап айына 1 рет шығады.

№12 (224) желтоқсан, 2024 жыл

Құрылтайшы: «Қазақстанның педагогикалық академиясы» КҚ
Вице президенті: Тамара МАХАЛҚЫЗЫ

Ақылдастар жақасы:
А. БАТЫРБЕКОВА
Б. СПАТАЕВА
А. УНСИНБАЕВ
А. ӘМІРТАЕВ
Ә. БҮРКІТ

Бас редактор:
Жарынбек ТӨПТЕБАЙ

Бас редактордың орынбасары:
Айлана ӘБДІҚАДЫРҚЫЗЫ

Коммерциялық директор:
Айтбек ТӨЛЕГЕНОВ

Тіпшілер:
Балзия ТӨЖБАЕВА
Балбек ТӨПТЕБАЙ

Компьютердегі дизайнер:
Тағайбек ИСАХАНҰЛЫ

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет, ақпарат және спорт министрлігінде тіркелген.
Тіркеу куәлігі № 5910-Ж (11.04.2005)

Жазылу индексі: 75481

Қолжазбалар енгізіледі, авторға қайтарылмайды.
Автордың мақалалары редакцияның көздерінен өткізіледі.

Кейбір материалдар мен суреттер интернеттен алынды.

Меншік несі: «Алтын Ұя» ЖШС

Мәселесі: 190019

ҚР, Шымкент қ., Т.Айбергенов көшесі 3/1

тел.: 8 (7252) 56-69-66

ұялы тел.: 8 700 068 78 90;

e-mail: zhebe.baspa@mail.ru

Журнал «Жебе» баспа үйі ЖҚ Қ.Орынбасев

баспаханасында басылды.

Шымкент қаласы, Н.Төреұлы көшесі 13 А

Басылым күні: 18.12.2024 ж.

Талпырыс: №369

Тарапым: 3 109

ТАЗАЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҚ КЕПІЛІ

Мустафаева Арияна Арманқызы,
«Жыланбұзған» жалпы білім беретін мектеп»
КММ-нің 3-Б сынып оқушысы.
Жетекшісі: Турдалиева Умида Сайдалиевна,
бастауыш сынып мұғалімі.
Түркістан облысы, Төлеби ауданы.

Тазалық — денсаулық кепілі деген ұғым адам өмірінде маңызды орын алады. Тазалықты сақтау тек жеке гигиена мен қоршаған ортаны таза ұстаумен ғана шектелмей, жалпы денсаулықты сақтау мен өмір сапасын жақсартуға да ықпал етеді. Тазалықты сақтаудың денсаулыққа пайдасы туралы бірнеше аспектілерге тоқталуға болады:

Тазалықты сақтамау түрлі аурулардың таралуына себеп болуы мүмкін. Мысалы, жеке гигиенаны сақтау, қолды жиі жуу, кір-қоқыс пен микробтардың таралуын болдырмауға көмектеседі. Таза ортада өмір сүру көптеген инфекциялық және вирустық аурулардың алдын алады. Дұрыс тазалық шаралары арқылы тұмау,

ішек инфекциялары, тері аурулары сияқты мәселелерді болдырмауға болады. Қоршаған ортадағы тазалық адамның иммундық жүйесіне тікелей әсер етеді. Егер орта таза болса, ағза зиянды микробтармен күресуге жеңіл болады. Қолды жиі жуу мен дененің тазалығы ағзаның инфекцияларға қарсы қорғанысын күшейтеді. Жеке гигиенаны сақтау денсаулықтың негізгі кепілі болып табылады. Тазалық сақталмаған жағдайда тері аурулары, тері астындағы инфекциялар мен тыныс алу жолдарының аурулары пайда болуы мүмкін. Дене тазалығын сақтау үшін душ қабылдау, тістерді тазалау, киімдер мен аяқ киімді таза ұстау маңызды. Таза әрі ұқыпты орта адамның психологиялық жағдайына да әсер етеді. Таза үй мен жұмыс орнында өзін жайлы сезіну, стрессті азайтуға ықпал етеді. Тазалық адамның көңіл-күйін жақсартып, өмірге деген позитивті көзқарас қалыптастырады. Тазалық сақталған орта адамның өмір сапасын жақсартады. Таза ауа, су мен қоршаған орта денсаулықты сақтауға және жақсартуға көмектеседі. Қоршаған ортадағы тазалық адамның психоэмоционалды жағдайына да әсер етеді. Таза табиғат пен қоршаған орта денсаулықтың негізі болып табылады. Қоршаған ортадағы қоқыс пен ластану экологиялық жағдайды нашарлатып, адамдардың денсаулығына кері әсер етеді. Қоршаған ортаны таза ұстау — біздің денсаулығымызды қорғаудың маңызды бөлігі. Тазалықты сақтау тек қысқа мерзімді пайда емес, ұзақ мерзімді денсаулық үшін де маңызды. Тазалық сақтау арқылы көптеген ауруларды болдырмай, ұзақ әрі сапалы өмір сүруге мүмкіндік туады.

Қорытындылай келе, тазалық тек сыртқы көрініс немесе тәртіп мәселесі емес, ол денсаулықтың кепілі, өмірдің сапасын арттыратын, түрлі аурулардың алдын алатын маңызды аспект. Тазалықты сақтай отырып, денсаулықты қорғап, өмірімізді жақсарта аламыз.

МАДАҚТАМА

Республикалық «Жас зерттеуші» байқауында
шәкіртінің шығармашылық
жұмысы “Үздік” деп танылғаны және
ізденісін арттыра білгені үшін
Түркістан облысы, Төлеби ауданы,
«Жыланбұзған» жалпы білім беретін мектеп КММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі

Турдалиева Умида Сайдалиевна

марапатталады

“Жас ғалым-Жастар”
ҚБ-нің” төрағасы:

Ж.ТӨЛТЕБАЙ

“Жас ғалым” республикалық
дарынды балаларға арналған
ғылыми-танымдық
журналының редакторы:

А.ӘБДІҚАДЫРҚЫЗЫ

Қазақстан Республикасы,
2024-2025 оқу жылы

Тіркеу №4024

I дәрежелі

ДИПЛОМ

Республикалық «Жас зерттеуші» байқауында
ғылыми-шығармашылық жұмысы “Үздік” деп
танылғаны және зор ізденісі үшін
Түркістан облысы, Төлеби ауданы,
«Жыланбұзған» жалпы білім беретін мектеп КММ-нің
3 - «Б» сынып оқушысы

Мустафаева Арияна Арманқызы
марапатталады

“Жас ғалым-Жастар”
ҚБ-нің” төрағасы:

Ж.ТӨЛТЕБАЙ

“Жас ғалым” республикалық
дарынды балаларға арналған
ғылыми-танымдық
журналының редакторы:

А.ӘБДІҚАДЫРҚЫЗЫ

Тіркеу №4024

Қазақстан Республикасы, 2024-2025 оқу жылы